VESZPRÉMI SZILVESZTER

A költő félelmeteset ír

Bíró Tímea: *Hosszú*. Forum, Újvidék, 2020

Lehet-e még az anyáról verseket írni egy olyan első kötet után, mint amilyen *A pusztítás reggelei* (Forum, 2017), amiben a kötet alanya az anyjához írva, szinte gyermekelbeszélőként a szegénységet, a családon belüli erőszakot és a gyermekkor végletes bizonytalanságát mutatja be? Bemutat, mert nem kér számon, nem vagdalkozik, csupán rögzíti, mit jelent a szegénység érthetetlensége és megszokása, a valódi éhezés és a hatósági tehetetlenség vagy szándéktalanság. Bíró második kötete folytatása az elsőnek, és ezt nem csupán az anya–lánya viszony ismételt fókuszba helyezésével, hanem a tehetetlenségében beszakadt terek újra beemelésével, és egy probléma mélyebb feldolgozásával éri el.

A pusztítás reggelei utolsó verse a traumák egyfajta summázataként a menekülésért való könyörgést látja megoldásnak: „valaki vágja / már el a / szoknyám alól / kilógó köldökzsinórt" (BÍRÓ 2017; 155). A *Hosszú* már nem absztrahál, nem metaforákat keres valamire, amit nem lehet elmondani, épp ellenkezőleg, pontosítani akar. A kórház és otthon között cibált leukémiás anyatestet a halálra készítik fel, és a lírai én válik egyetlenként ennek az eszközévé. Nem úgy lírai ez a kötet, ahogy azt egy verseskötettől várja az olvasó, húsba mar minden gesztusa, mintha a bőrünk már lefoszlott volna, nincs helye benne a takargatásnak, hiszen bármi beleszárad a sebes testbe, rögtön a második versben a lány az anyja sosem látott mellét mossa, és „térdre ereszkedik a szégyen / eltöröljük az eddigi rendszert" (6).

A címtelen versek az elkerülhetetlen halálig vezetik az olvasót, a helyenként kifejezetten prózaszerű szövegek között vonalak jelzik, hogy med-

dig tartanak. Miközben a címnélküliség – kevés empátiával is ráérezhetünk, milyen lehetetlen címet adni egy versnek, amelyben például a lírai én talán utolsó útjára kíséri anyját a korházba, vagy sorban áll helyette az eredményeiért – megteremt egyfajta történetiséget: egy még élő anya elgyászolásának folyamatába, a tehetetlen, gépies (pót)cselekvéseinek epizódjaiba nyerünk betekintést.

A szövegek prózai kiüresedése vagy lírai sűrűsége kísérik a helyzetek érzelmi állapotait. A kötet második felében, egyre közeledve a véghez, az anyag egyre sűrűbb lesz, míg a központozás hiánya ellenére korábban pontosan követhető mondatok itt nehezebbek, a megszólalók és címzettek, a testbéli és az otthoni terek összecsúsznak, feloldást a 63. oldalon kapunk ebből: „táviratból tudom meg". A cím, az alapfokú melléknév, *Hosszú,* önmagában tesz állítást a haldoklás időszakáról, elutasítja az összehasonlítást bármivel, de az egyetlen versként, *hosszú*versként való olvashatóságot is engedi. A szöveg lüktetése és szókimondása, a test pusztasága megidézi a beatirodalom grafomán líragyakorlatát: szembenézni mindazzal, amit a kultúra – jelen esetben maga a poétika, és azon belül az anyavers műfaja – elhallgatott.

A személyesség, ha van, lovakon keresztül jelenik meg, metaforaként vagy hasonlatként: „de most mint a karámban a pisztoly dördülését váró / lovak úgy állok készenlétben az osztály folyosóját kémlelve" (16), „a ló néz vissza rám a tükörből" (43), és konkrétan is, mint egy érző lény, akivel az anya és a lány közös élettéren osztozik: „melletted eldőlnek a lovaim álomra hajtják bánatos fejüket" (39), így nem meglepő, hogy a lovak állnak a Szerda Zsófia által illusztrált könyvtárgy vizualitásának a középpontjában is. Szerda illusztrációi együtt dolgoznak a szöveggel, a lovas képek perspektívái, akár ha csak egy pata vagy egy fül, sörény, akár teljes ló, vagy ménes képét látjuk, a képek képesek arra, hogy átadják, továbbgondolják, magukra vetítsék mindazt, amibe az elbeszélő nem gondolhat bele.

Miközben a vizualitás alkalmasnak bizonyul arra, hogy egy-egy ponton megállítsuk az olvasást, levegyük a testről a fókuszt, a szöveg belső logikája már ezt nem teszi lehetővé. A szöveg maga tematizálja az elbeszélő kisebbségi helyzetét, vajdasági magyarként nem beszél szerbül annyira,

hogy az orvossal vagy a közjegyzővel való beszéd magabiztosan működni tudjon, beszél nőiségről is: az orvos megbámulja a lány testét, miközben minden megfeszített izmával az anyját igyekszik emelni, de a haldokló minden ilyen helyzetben elveszi az olvasó figyelmét: „legszívesebben szemen köpném amiért bámul de csak belesüllyesztem a tekintetem / a ráncaid barázdáiba" (46). A valódi, megélt és megírt kisebbségi helyzeteket az anya teste felett rendelkező hatalmakkal, az orvossal és az ápolókkal szemben látjuk, ahogy az elbeszélő hálapénzt ad, ajándékcsomagot küld zavartan és bízva: „az ajándékcsomagnak megörülnek talán jó kezekben leszel" (15).

Az anyatestnek és a környezetének állapota felülír minden, már nem élhetőnek gondolt helyzetet: „ma kétszer cseréltem pelenkát szimbiózisban élek veled / reggelente egyre több a patkány a kertben" (24), miközben az első kötet utolsó versében jelzett megszabadulás vágya itt is fennáll: „ha tudnád hogy a halálod után itt hagyom a házat és talán az országot" (36), a feloldás már az anya halálából, a folyamatos meghalásának a lezárásától válik elképzelhetővé, a beszélő megszokja a helyzetét: „a kamillás borogatás a bőrömbe eszi magát" (28), Bíró Tímea pedig szenvtelenül tudósít minderről. A kötet igazi bravúrja, hogy ezeket a pillanatokat a maguk kicsiségében rözíti, rezignáltságában és tisztánlátásában, a legjobban sikerült szövegek például az öltöztetés vagy az ágyazás pillanatait kapják el (55–57), melyek alkalmat adnak, hogy a testről, a csontról és a húsról mint fiziológiai valóságról gondolkodjanak.

Lehet-e jó anyaverseket írni, pátosz nélkül az anyáról, akinek a halálát kívánjuk, mert már csak szenvedés marad számára? Miközben a halálról magáról esztétikus fogalmaink vannak, hátul elvágott ruhákba öltöztetett testekről és a szépen megélt gyászról, addig tabunak számít arról írni, hogy valaki a még élőt gyászolja. „[E]loldódhatnál eloldódhatnék" (20) – írja a költő, a lírai én és az ápoltja is a megváltást várja, megértjük őket és félünk tőlünk, de ez fontos félelem.

III. helyezés